

Dr. sc. Petar Bačić, docent
Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu

**THE CONSTITUTIONALIZATION OF INTERNATIONAL LAW,
Jan Klabbers, Anne Peters & Geir Ulfstein
Oxford University Press, Oxford, 2009, p. 393**

Konstitucionalizacija međunarodnog prava je danas jedna od najživljih tema suvremene pravne teorije. Pod različitim nazivima ta nova pravna teorija (*world constitutionalism*) reflektira koncept globalnog upravljanja i integracije modernog konstitucionalizma. U toj se teoriji naglašava upravljanje (*governance*) i koordinacija između ustanova u vertikalnim odnosima te međunarodno pravo koje se fokusira na horizontalne odnose. Sve je uočljiviji i djelatniji međunarodni normativni sustav koji se temelji na univerzalnim vrednotama koje su rezultat tendencija "konstitucionalizacije međunarodnog prava" i "internacionalizacije konstitucionalizma". Ipak, "svjetski konstitucionalizam" sučeljen je s brojnim izazovima. Prvo, različitost principa koji postoje u nejednakim okvirima otežava ostvarivanje konsenzusa o tumačenju i implementaciji koncepta svjetskog konstitucionalizma i globalnog upravljanja. Drugo, svjetski je konstitucionalizam, obojen utopizmom, izvediv jedino ukoliko poznaje različitost prirode pravnih i kulturnih sustava na globalnom planu, ako uočava potrebu da se usredotoči na minimaliziranje potencijalnih konflikata kojima su uzrok predrasude koje proizlaze iz različitosti kultura sa svih strana svijeta, te se može pomiriti s velikim brojem kulturnih i socijalnih vrednota i legalnih režima na globalnom planu. Mogući bi rezultat bio globalni legalni sustav koji bi svjetskim poslovima upravljao na konzistentni način.

O mogućnostima i preprekama toga tekućeg poduhvata pišu **Jan Klabbers**, **Anne Peters** i **Geir Ulfstein** profesori međunarodnog i ustavnog prava iz Helsinkija, Basela i Osla u svojoj knjizi o konstitucionalizaciji međunarodnog prava.

Knjiga ima sedam poglavlja, bibliografiju i indeks. Prvo uvodno poglavlje napisao je **Jan Klabbers** ("Setting the Scene", p. 1- 44), drugo **Geir Ulfstein** ("Institutions and Competences", p. 45-80), treće **Jan Klabbers** ("Law-making and Constitutionalism", p. 81-125), četvrto **Geir Ulfstein** ("The International Judiciary", p. 126-152), peto **Anne Peters** ("Membership in the Global Community", p. 153-262), šesto **Anne Peters** ("Democracy as a Principle of the Global Constitutional Order", p. 262-341), te sedmo zaključno također Anne Peters ("Conclusions", p. 342-354). Knjiga završava opsežnom bibliografijom o sve ekstenzivnijoj literaturi o problemima koje su autori obrađivali u knjizi (p. 353-384), te korisnim indeksom.

Knjiga ustvari propituje uzroke, značaj i posljedice fragmentacije, vertikalizacije i konstitucionalizacije kao svetog trojstva pravne rasprave koja je na međunarodnom planu intenzivirana nakon publiciranja poznatih odluka

Europskog suda *Yusuf* (2005) i *Kadi* (2005). Tim je odlukama Sud prve instance (CFI) Europskog suda pravde iz rujna 2005. godine testirao zakonitost odluka Vijeća sigurnosti UN-a, komentirao norme općeg međunarodnog prava, posebno norme *ius cogensa*, te zapravo zauzeo poziciju prema pitanju: - jesu li UN, odnosno Povelja Ujedinjenih naroda, hijerarhijski superiorni drugim međunarodnim institucijama, uključujući i samu Europsku uniju. Međutim, pošteno bi bilo utvrditi kako CFI nije do kraja obavio svoj posao. Prije svega CFI nije bio posebno uvjerljiv u obrazloženjima da je Europska zajednica, iako sama nije dio UN-a, dužna poštovati pravo Ujedinjenih naroda, zato što su sve države članice Europske zajednice članice te međunarodne organizacije. Zaključak CFI ide u pravcu koji kaže da je Povelja UN-a superiornija pravu Zajednice, mada bi se na paradoksalan način moglo sugerirati i drugo supremaciju prava Zajednice nad pravom UN-a. CFI se je upustio u kontrolu akata Vijeća sigurnosti iako nije za to nadležan, a kada se je već upustio u sudsku reviziju ograničio se je jedino na norme *ius cogensa*. Na kraju, interpretirajući i primjenjujući pravo o ljudskim pravima, CFI je zauzeo poziciju koju bi samo rijetki branili: naime, da bi uklanjanje po svemu političke, ne-juridičke procedure s crne liste sankcija bila kompatibilno s pravom na pošteno suđenje; zamrzavanje bankovnih računa ne smatra se povredom prava na vlasništvo zbog privremene prirode; i na kraju, ljudska prava osumnjičenika za terorizam trebala bi se balansirati s brojem žrtava koje su prouzročene navedenim terorističkim aktima. Unatoč svemu, odluke *Yusuf* i *Kadi* otkrivaju pravi mikrokozmos nekih od temeljnih rasprava današnjeg međunarodnog prava. Te se rasprave tiču specijalizacije koja se danas odvija u tom pravu i koji se počesto naziva procesom fragmentacije: međunarodno pravo o ljudskim pravima postalo je poput međunarodnog trgovačkog prava više ili manje samom sebi dovoljan sustav. Međunarodno pravo okoliša postalo je pravo specijalista poput međunarodnog kaznenog prava. Međunarodno vodno pravo nema gotovo ništa s međunarodnim pravom izbjeglica, itd. U tom smislu zasigurno nije bilo ugodno gledati kako pravo o ljudskim pravima primjenjuju tri suca kojima opći koncepti, norme toga prava i njegove posebnosti uopće nisu bliski.

Inzistirajući na konceptu konstitucionalizacije autori ga razumiju kao odgovor na fragmentaciju i mogućnost jedinstva globalnog poretka. Konstitucionalizacija u konfrontaciji s fragmentacijom i pratećim kaosom preklapajućih i natjecateljskih režima, nosi ideju i obećanje da u tom "ludilu" svjetskog poretka ipak ima nekog sistema. Mora postojati nešto što pomaže održavanju sistema na okupu. Konstitucionalizam nudi i odgovor na pluralizaciju u smislu da nudi odgovor centralizaciji. Ustavni svjetski poredak je onaj koji ima centar autoriteta, pa takav poredak zapravo ističe sljedeću ideju: trebalo bi biti jasno tko stvara norme i standarde, i koji su njihovi mogući efekti.

U suvremenoj je pravnoj literaturi sve zamjetniji konstitucionalistički pristup međunarodnom pravu. Pozitivan je učinak toga pristupa da pomaže sprječavanju nekontrolirane deformalizacije u smislu prihvaćanja argumenata o nekoj višoj legitimnosti koja stoji naspram i protiv je povreda međunarodnog legaliteta. Iako

je konstitucionalizam koncept u kojem vrednote dobijaju na širini i težini, riječ je i o legalističkom pristupu u kojem svoju ulogu ima i briga za vladavinu prava u formalnom smislu, pravnu stabilnost i predvidivost, koji priznaje da legalitet sam po sebi može ugroziti određeni tip legitimiteta. U tom smislu konstitucionalizam se može shvatiti i kao juridička alternativa moraliziranju s jedne, ali i politika moći s druge strane. Autori zaključuju da konstitucionalističko čitanje međunarodnog prava pomaže i uklanja postojeće slabe strane toga prava. Pozivajući se na M. Koskenniemia autori vrlinu konstitucionalizma u međunarodnom svijetu vide u njegovom "univerzalizirajućem fokusu" u kojemu se doduše ogledaju ekstremne nepravde ovoga svijeta, ali koji istodobno i omogućuje osudu takvih nepravdi. Dakle, imajući potencijal odgovornosti i imaginacije potreban za razvoj zajednice konstitucionalistički pristup i njegova tradicija predstavljaju "najbolji rezervoar odgovorne politike i najuvjerljiviji medij" njene artikulacije za dobro države i međunarodne zajednice u cjelini.